

'Jeg tipper døden til at være en erotisk ting, ligesom dengang man var ung og overgav sig. Når man hengav sig til en vildt fremmed, man ikke kendte, men kom til at kende i favntaget.'

Der er kun ét menneske i dansk litteratur der på én gang, i samme sætning, kan være fuldstændig sårbar og ekstremt flabet og fuldkommen formfuldendt, og det er Suzanne Brøgger.
Alt det er hun fra ende til anden i denne rutschebanetur af en tekst hvor hun på fire hæsblæsende og samtidigt helt rolige sider fortæller vigtige afsnit af sin livshistorie, om indretningen af sit hjem, sit syn på inspiration, på moderkærlighed, røber at hun også er improviserende komponist og sangskriver og beskriver sin daglige praxis og hvordan den arbejder på at forene det uforenelige.

***

Mo-zen
af Suzanne Brøgger

I et gammelt skrummel af en landsbyskole ville jeg leve. Og hver dag gå en tur i mosen. Så meget vidste jeg. Jeg var midt i tyverne, og det var vel den første større beslutning, jeg traf i mit liv, som ikke primært var indrettet på at glæde eller tilfredsstille andre. Af samme grund blev "exilet" på bøhlandet, langt derude, hvor kragerne vender, mødt med vrede og vantro. For hvordan kunne jeg være bekendt at vende alt og alle ryggen? "Det går over", blev man enige om. Der er ingen, der kan holde ud at leve alene, isoleret, i længere tid.

Men jeg var heller ikke alene. Det var på den tid, hvor alt, hvad der hed kultur & tradition, blev skrottet som "borgerligt". Så jeg tænkte, at mit sted skulle være en niche for en glemt og tabt verden. Jeg ville ikke alene mindes de forkastede, dem, der var kastet på møddingen, jeg ville tale med de døde. Og jeg satte deres portrætter op på

væggene. Forfatter-portrætter. Dertil kom de usynlige ”ånder”, der dukkede op, men som man ikke kunne sætte op med tegnestifter. Billeder af Teresa af Avila, Meister Eckardt, Padmesambawa, og hvad de alle sammen hedder – lyden af glæden hos sufi digterne og alle de andre dansende på jorden. For når man er født, er man i grunden indbudt til en fest.

Men der var et dilemma: Hvordan skulle man forene de to slags mennesker, de to veje, der muligvis ville føre forskellige steder hen? De ulykkelige forfattere og de glade mystikere? Forfattere var traditionelt tunge, traumatiserede, indadvendte, kedelige, asociale og fordrukne. På grund af selve arbejdet? Var det en uomgængelig konsekvens af den indadbøjede passion og indre tvang? Eller skyldtes nedbøjningen nærmere holdningen, fortolkningen af dette arbejde?
Mystikere, derimod, syntes jo ofte lette, lyse og lattermilde.

Hvem og hvad var jeg – om nogen? Og skal man være nogen?

At skrive skønlitteratur er jo pr. definition et åndsarbejde. Men det er også en faldgrube, hvis man gør sit manus til gud. Risikoen er reel. At skrive fiktion er en skabelsesakt, en åndelig praxis, hvor man skaber noget ud af intet – ved at ”fordoble” sig. ”Bare det mindste mål af selverkendelse tvinger os til at indse, at bogen er et produkt af et *andet* selv end det selv, vi manifesterer i vort dagligliv, vaner og uvaner”, som Marcel Proust skriver et sted. Det værste ved ”fordoblingen” er når den manifesterer sig i en virkelig dobbeltgænger eller *stalker*, som det hedder i den digitale tidsalder, hvor identitetsrøveriet bliver stadig mere almindeligt. Udbredt eller ej, det må stadig henhøre til Freuds indkredsning af det grundlæggende ”unheimliche”.

Det svære er jo, at selve eksistensen truer med at blive et skyggeliv i forhold til det, der udfolder sig i bogstaverne på papiret – ligesom i H.C.Andersens eventyr ”Skyggen”. Hvis det livgivende er, at man gennem sproget åbner sig for det ukendte, risikerer samme inspirerende praxis at berøve forfatteren et eget liv, som derefter kun lader sig kompensere ved priser og roser og berømmelse, som vil vise sig som en straf i forklædning. Men det ved man ikke i begyndelsen. At man risikerer at fodre sin skygge.

Forfatterens arbejde, set fra mit værk- og være-sted, består i at udvikle en bevidsthed, der iagttager bevidstheden. Gerne ved at bore i smertepunkter – hvorfor ikke? – og helst ved at gøre det kollektivt ubevidste bevidst, selvom man ikke helt ved, hvordan eller hvad man gør. At vågne hver morgen med fornyet livsenergi og skynde sig hen til nogle smertepunkter og eksistentielle plager, hvem gider?

Man kan næppe tænke sig et arbejde i større modsætning til en Buddhas anbefalinger! Med mindre konfrontationen med stoffet samtidig bliver en transcendering: Jeg går ind i det, samtidig med at jeg hæver mig op over det. At skrive det deprimerende frem, let og morsomt, hvorfor ikke? Hvis man kan. Men det blinde punkt hos forfatteren vil vel altid være spørgsmålet: Hvorfor er det så vigtigt at skrive bøger? Og for hvem?

Traditionelt har forfattergerningen været betragtet som en hellig (mandlig) handling: ”Tys, tys, far skriver med blæk”. Denne mandlige profession har historisk set været udøvet som et tyranni for de nærmeste omgivelser. Jeg tænker på Knut Hamsuns hysteri omkring forstyrrelser, der måtte ikke ”komme noget på”. Jeg tænker på alle de familier, der har listet omkring på strømpesokker af angst for, om der var kommet en linje på papiret ved fars skrivebord, for tænk, hvis han blev afbrudt i sin middagssøvn og en fugl kom til at pippe. Forfattergerningen har som åndspraxis været tynget af at stå højest i hierarkiet – at skabe noget ud af intet tilkommer kun guder. Mens de fleste mennesker har måttet indrette sig på samfundets krav og underkaste sig omgivelsernes forventninger, har forfatteren, som snart sagt den eneste – på linje med vagabonder og forbrydere – arbejdet på egne præmisser. Været en fri mand. Og netop mand. Var det sådan én, jeg ville være?

En vej ud af hysteriets dilemma fandt jeg ved at afmystificere forfatterkaldet og at se det som en praxis på linje med en hvilken som helst anden meditation: Et rituelt besøg i helvedes forgård, transit-bardo- rejse, en koncentration, som godt nok lukker den ydre verdens nyhedsflimmer ude, men som i virkeligheden bare er en form for vejrtrækning. At trække vejret gennem bogstaver, ja ja. Hvis livet som sådan er en indånding af impulser, læsning, erindring, set og hørt, er skrivning en udånding.

Men hvad nu, hvis man selv risikerer at blive til en ånd?

Den risiko reddede tøffelmageren Hartvig Nielsen mig fra. Han henviste til Ahasverus, skomageren fra Jerusalem, der gennede Jesus ud af sit værksted på via Dolorosa, og som derefter måtte lide den tort at vandre hvileløst omkring på jorden, uden at kunne dø. De gamle kunne deres bibelhistorie. Det er først nu, at jeg ser, hvordan H.C. Andersen forestiller sig den evige jøde som en parallel til den faldne engel Lucifer, der spreder lys, men selv står i skygge.
Tøffelmageren slog mit græs i en brandert, når jeg betalte ham med en kasse øl, og sagde, at man skal hade haven lidt. Jeg tænker på ham hvert år, når jeg klipper hylden ned: Jeg skal huske at hade hylden. Når man ikke får så mange impulser udefra i en udeørk, men det meste skal komme indefra, risikerer man nemlig at blive ”hellig”. Derfor

må man hele tiden sørge for at beskære sig selv. Sufierne taler om det ”omskårne hjerte”.
Tøffelmageren lærte mig ikke kun at ”hade haven”, altså at kultivere den, så den ikke vokser vildt. Men jeg så, at jeg på dette udsted var omgivet af fremmedartede mennesker, der helligede sig ganske eksotiske gøremål, der var så langt ude i forhold til alt, hvad jeg var vokset op med: At bage brød, koge blodpølse, sylte bær, flå og plukke vildtet og slagte. Derfor opfattede jeg disse forunderlige handlinger, der fik brødet til at hæve og geléen til at stivne – som ”hellige”. Alle de almindelige hverdagsagtige handlinger var jo en slags meditationer i al deres formålsløshed, da man strengt taget kunne købe alt færdigfabrikeret – men godt nok langt væk uden bil. Når min nabokone stod op kl. 6 om morgenen i buldrende mørke for at pudse vinduer – en tjeneste, der gik ubemærket hen – indlæste jeg en dybere mening. Ikke bare som et civilisatorisk bidrag, men en kærlighedshandling, ligesom den strømpe, hun strikkede eller stoppede eller alle de stege, hun kom i ovnen dag efter dag, uden at det var en ”kønsrolle”. Det var det selvfølgelig også. Men jeg oversatte hele det almindelige ikke-fremmedgjorte liv til ”hellig handling” og ophøjede disse almindelige udsteds-mennesker til et mysterium, da jeg indskrev hver en banko-steg, hele det agrare hverdagsliv i de gotiske gobeliner* fra middelalderen: Damen og enhjørningen, der forestiller de seks sanser: At se, at høre, at lugte, at smage, at berøre.
Den sidste gobelin er den sjette sans – À mon seul désir – som man kunne kalde alt mellem himmel og jord, fra det tredje øje til det kymiske bryllup. Jeg kaldte min gobelin: ”En gris, som har været oppe at slås kan man ikke stege” efter et mundheld, der kom fra min nabokone. Hun måtte jo vide, hvordan grise teer sig, når de skal dø, og at de smager derefter, for hun slagtede dem selv.
Imens brugte jeg tiden på at udvikle mine egne seks sanser. Ganske formålsløst, uden tvivl, men ud fra en indre vished. Den intellektuelle, mandlige forfatterrolle med briller, askebæger og whiskyflaske, huede mig jo ikke. Jeg ville leve et saftigere liv og lagde vægt på det æstetisk- visuelle, både når det gælder indretningen af stuer og kludene på kroppen. Farver og form. Figur og ild. Ligesom man skal brænde for det, man skriver, med isnende kold formbevidsthed. Jeg ville, at der skulle dufte dejligt i huset, og jeg indånde skønne blomster i haven. Og jeg ville, i al min ensomhed, gå med parfume hver dag. Til musenes ære, om jeg så må sige. (Mystikernes lig er kendt for at dufte helt vidunderligt!) Og jeg ville lave den dejligste mad til mig selv hver dag og smage den stegte agerhøne og den flåede hare med omhu. Og navnlig ville jeg smage jorden gennem de grønsager, som min nabo stolt trak op af den, som om han selv havde fået dem til at gro. Man kan gøde og man kan vande, men hvorfor noget vokser eller visner, er der ingen der ved.
Hele tiden måtte jeg vare mig for at tro, at jeg var kommet i paradis eller at den hellige

grav var velforvaret. For det er den jo ikke. Selvom jordelivet er selve paradiset i glimt, og evigheden er her og nu, bliver ingen sparet for livets genvordigheder. Sjovt ord. For det betyder jo bare, at livet svarer igen. Vi er ikke alene. Der kommer hele tiden svar. Også dem, vi ikke ligefrem ønsker: Kærlighedssorg, tab af håb, tro og relationer, sygdom og død. Livets ustadighed, kort sagt.
Man kan jo vælge at opfatte de frygtelige svar, man undertiden får, som udtryk for tilværelsens store humor. Selvom man sagtens kan græde i flere år over noget. Ind i mellem griner man samtidig. Og man ved, at der er en mening et sted, selvom den kan være svær at se. De ting, man ikke kommer over, og som bliver livsformende, forlener én med en skæbne. Det er fint, fås ikke med rabat.
Sygdom giver ekstra bonus. De fleste siger, at de ikke ville være alvorlig sygdom foruden. Men heller ikke den skal man klamre sig til.
Af alle sanser er det hørelsen, der er mig mest givet og den der har givet mig mest. At høre stilheden. De forskellige stilheder. Jeg havde hele mit liv arbejdet med musik og undret mig over ikke at have egne sange i mig. Eller – jeg kunne ikke finde dem. Jeg havde skrevet i alle genrer, men ingen sange var kommet til mig. Det var først sent i livet, da jeg blev død syg og livet måske ville vise sig kortere end forventet, at det blev absolut nødvendigt at finde min sang. Men jeg kunne ikke alene. Så jeg opsøgte det musik-sted i Fladstrup, der vil vide, at musikken allerede findes inden i dig selv. Da denne højt musikalsk udviklede ”mentor” lavede et par nuancer på klaveret og jeg sang dem samtidig, kiggede vi på hinanden. Det var som en målløs åbning. I de nærmeste år praktiserede vi improviseret musik på stedet. Jeg kom med teksterne, musikken blev til i fællesskab. En musik, der aldrig havde været før, men som vi begge kunne høre inden den blev til lyd. Det blev en helt uventet udvidelse af mit væsen, men samtidig, i den musik, der endnu ikke var, men hele tiden var ved at blive til, mødte jeg den, jeg altid havde været og oprindeligt var.
Da jeg efter små tyve år som eneboer valgte at indoptage en kærlighedspartner, som var rede til at leve dette aparte liv, der var blevet mit, og det oven i købet blev til et levende barn, havde livet nye svar parat.
For hvis man har lært ikke-tilknytningens kunst, bliver den jo sat på prøve, når man har et nyfødt barn i armene. Det må være en af grundene til, at det traditionelt har været forbudt munke og nonner at stifte familie. Det binder i kærlighed. Man kan ikke gøre sit barn til et bogstav i alfabetet. Eller en meditation. Men man kan hele tiden slippe det, når det vil.
De små børn er jo livets bedste guruer – ”lad dem komme til mig” – fordi de kaster os tilbage til os selv og vores egen ubevidsthed. Man lærer hele tiden noget nyt: At lære og at elske er det samme.
Enhver har mulighed for at lære børn at kende. Derfor er vejen åben for enhver. Og det

er så snildt indrettet, at det ikke kræver nogen højere uddannelse.
Men kræver det mon en højere uddannelse at dø? ”Tys, tys, jeg vil ikke forstyrres, jeg er nemlig ved at dø, og det er meget interessant”, som manden med bowlerhatten siger i bogen Tone.
Men i virkeligheden?
Jeg tipper døden til at være en erotisk ting, ligesom dengang man var ung og overgav sig. Når man hengav sig til en vildt fremmed, man ikke kendte, men kom til at kende i favntaget. Denne særlige tillid og fortrolighed er måske en form for uddannelse? Ligesom skabelsesakten. Hvis man kan skabe noget ud af intet, kan man vel også skabe intet ud af noget.
Hver dag har jeg nu i snart et halvt århundrede gået den samme tur på tyve minutter i mosen, neden for min skolehave. En vane, en rutine eller en praxis, som udenforstående siges at finde dræbende.
Men det var vel det ”drab”, jeg engang i tidernes morgen, i slutningen af tresserne, intuitivt havde søgt, da jeg fandt den gamle skole på Vestsjælland og besluttede, at her ville jeg gå i ”retreat”, hvis der var noget, der hed sådan. ”At skrive” lød det inde i mit hoved. Men livet har vist, at det måske var noget andet og mere, det drejede sig om. For jeg spørger mig selv, om bøgerne ikke bare er affald, afkast, frugten af en tur i mosen, denne vandring, der nu har varet det meste af et liv.

*Cluny, Paris

Suzanne Brøgger
behøver ingen præsentation. Vi kan nøjes med at stadfæste hvad alle véd, at hun er én af Danmarks allervigtigste, allermest omdiskuterede, elskede og forkætrede forfattere. Og den første til, længe inden andre turde eller fik idéen til, at nedbryde og siden danse på grænsen mellem eksistens og fiktion.

Foto: Lars Gundersen